

YAYGIN DİN ÖĞRETİMİNDE YETERLİK ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME SÜRECİ: KUR'AN KURSU ÖĞRETİCİLERİ EĞİTİM-ÖĞRETİM YETERLİKLERİ ÖLÇEĞİ ÖRNEĞİ

Dr. Mehmet KORKMAZ
Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı
mkorkmaz@erciyes.edu.tr

Öz

Bu makalede yaygın din öğretiminde yeterlik ölçeği geliştirme süreci ele alınmıştır. Bu çerçevede yeterlik belirleme, yeterlik değerlendirme, yeterlik ölçeği geliştirme, bu süreçte gerçekleştirilmesi gereken işlemler, bunlarla ilgili güçlükler vb. konularda bilgi verilmiş, yapılan bir uygulamanın sonuçları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ölçek Geliştirme, Yeterlik Ölçeği, Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği

THE DEVELOPMENT PROCESS OF PROFICIENCY SCALE IN NON-FORMAL RELIGIOUS EDUCATION: THE EXAMPLE OF PROFICIENCY SCALE IN EDUCATION OF QURAN COURSES TEACHERS

Abstract

The aim of this article is to present the development process of proficiency scale. In this frame, will be inquired dimensions of proficiency development process, procedures, operations steps, difficulties. Also will be given an example of this scale (Proficiency Scale in Education of Quran courses teachers).

Key Words: Scale development, proficiency scale, Proficiency Scale in Education of Quran courses teachers.

1.Giriş

Genel bir tanıma göre eğitim “bireyde kendi yaşantıları yoluyla davranış değişikliği meydana getirme sürecidir.”¹ Bu sürecin planlı, programlı, kasıtlı ve kontrollü olarak gerçekleştirilen kısmı “formal eğitim”; plansız, kasıtsız, kontrolsüz, gelişigüzel şekilde gerçekleşen kısmı ise “informal eğitim” olarak tanımlanabilir.² Bu sınıflama din eğitimi için de geçerlidir. Buna göre bireyde kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı ve planlı olarak, din ile ilgili davranış değişikliği meydana getirme

¹ Münire Erden; Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yay, İstanbul, 1998, s.13-14.

² Nurettin Fidan; Münire Erden; Eğitime Giriş, Alkım Yay., İstanbul, 1998, s. 13.

süreci “formal din eğitimi”³, plansız, programsız, gelişi güzel yollarla gerçekleşen din eğitimi ise “informal din eğitimi” olarak isimlendirilebilir.

Formal din eğitimi etkinlikleri örgün ve yaygın olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ülkemizde örgün din eğitimi okullar vasıtasıyla gerçekleştirilirken, yaygın din eğitimi ise resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı yaygın din eğitimi etkinliklerini çeşitli kanallar ve birimler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Bu birimlerden birisi de Kur’an kurslarıdır.⁴

Kur’an kursları, Müslüman bireylerin yaygın din eğitimi konusundaki ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuş olan yaygın din eğitimi kurumlarıdır.⁵ Kur’an kurslarındaki din eğitimi faaliyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan programlar doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.⁶ Kur’an kurslarında uygulanan programların amaçlarına ulaşması, dolayısıyla gerçekleştirilen din eğitiminin etkililiği, bu programları uygulayan öğretmenlerin niteliğiyle/yeterliliğiyle doğrudan ilişkilidir.⁷

Uzmanlaşmanın ve nitelikli iş gücünün öne çıktığı günümüzde her görev ya da meslek alanına ait yeterliklerin belirlenmesi ve bu yeterliklerin nasıl kazandırılıp ölçüleceğinin kararlaştırılması önemli hale gelmektedir.⁸ Ülkemizde örgün eğitimle ilgili olarak YÖK ve MEB gibi kurumlar yeterlik belirleme çalışmaları yapmışlardır.⁹ Yaygın din eğitimi hizmeti veren Diyanet İşleri Başkanlığı da bünyesinde görev yapmakta olan personelin sahip olması gereken nitelikleri belirleme ihtiyacı duymuş, genelde tüm din görevlilerinin özelde ise Kur’an kursu öğretmenlerinin sahip olmaları gereken yeterlikleri belirleyerek söz konusu yeterliklerin yer aldığı bir de kitapçık yayınlamıştır.¹⁰ Bu çalışma genelde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın verdiği tüm din hizmetlerinin özelde ise yaygın din eğitimi hizmetlerinin bilimsel bir anlayışla geliştirilmesi ve daha nitelikli hale getirilmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından belirlenen söz konusu yeterliklerin teorik ve uygulamalı araştırmalara konu edilerek yeterlik belirleme ilkelerine uygun-

³ Cemal Tosun; *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, PegemA Yay. Ankara, 2005, s. 23.

⁴ M. Şevki Aydın; *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu*, DİB Yay., Ankara, 2008, s. 25.

⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği, Resmi Gazete No: 23982.

⁶ Komisyon; “Kur’an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin)”, Ankara, 2004, DİB Yay.; Komisyon; *Yaz Kur’an Kursları Öğretim Programları*, Ankara, 2005, DİB Yay.

⁷ M. Şevki Aydın; *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu*, s. 117.

⁸ Ziya Bursalıoğlu; *Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri*, Ankara Ü. Eğitim Fakültesi Yay., No:93, Ankara, 1981. s.4

⁹ Komisyon; *Öğretmen Yeterlilikleri*, Ankara, 2002, Milli Eğitim Basımevi.; Komisyon; *Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon*, YÖK Yay., Ankara, 1999.; Ayrıca bk. <http://otmg.meb.gov.tr/YetOzel.html> (03.05.2009).

¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlilikleri, DİB Yay., Ankara, 2005.

luğunun ve işlevselliğinin sorgulanması, günün ihtiyaçları doğrultusunda güncellenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu husus konunun bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu paralelde ilerlemesi gereken bir diğer çalışma da halen görev yapmakta olan öğretmenlerin belirlenen yeterliklere hangi düzeyde sahip olduklarının araştırılmasıdır.

Ülkemizde Kur'an kursları üzerine yapılan bilimsel araştırmaların sayısında son yıllarda artış olduğu gözlenmektedir. Ancak bunların önemli bir kısmının benzer ya da aynı adı taşıyan ve neredeyse aynı konuların aynı sorularla yoklandığı araştırmalar olduğu söylenebilir. Bu araştırmaların bazılarında yer yer öğretmenlerin nitelikleri/yeterlikleri de sorgulanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu sorgulamalarda herhangi bir yeterlik listesinden veya yeterlik ölçeğinden yararlanılmamaktadır. Örneğin söz konusu araştırmalarda “*Mesleki formasyon açısından kendinizi nerede görüyorsunuz?*” veya “*Sizce pedagojik formasyon açısından Kur'an kursu öğretmenlerinin durumu nedir?*” gibi birkaç genel soruyla öğretmenlerin yeterlik durumları tespit ve değerlendirilmeye çalışılmaktadır.¹¹ Bu tür sorularda geçen “mesleki formasyon” veya “pedagojik formasyon” ifadeleri tek bir yeterliğin değil, birçok yeterliğin oluşturduğu yeterlik boyutlarıdır. Haliyle birçok alt boyutu olan yeterliklerin böylesine genel sorularla yoklanması görev yapmakta olan öğretmenlerin söz konusu yeterliklere sahip olma düzeylerinin ne olduğu, onların yeterli olup olmadığı vs. hakkında sağlıklı tespit ve değerlendirmeler yapmayı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla böylesine genel sorulardan elde edilen sonuçların öğretmenlerin meslek öncesi eğitimlerinin nasıl olması gerektiği, meslekte görev yapan öğretmenlerin yeterliklerinin nasıl geliştirilebileceği vb. konulardaki katkısının beklenene kıyasla düşük kaldığı söylenebilir.

Genelde, din öğretimi etkinliklerini gerçekleştiren öğretmenlerin özelde ise Kur'an kursu öğretmenlerinin yeterliklerinin değerlendirilmesinde geçerli, güvenilir, kullanışlı ölçme araçlarından yararlanılması öğretmenlerin/öğretmenlerin yeterlik durumları hakkında daha sağlıklı sonuçlar ortaya koyabilir. Bu makalede yaygın din öğretiminde yeterlik ölçeği geliştirme süreçleri hakkında bilgi verilmiş, bu bağlamda Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterliklerinin değerlendirilmesinde kullanılacak bir ölçme aracının geliştirilme sürecinde yapılan işlemler ortaya konmuştur. Bu çalışmanın benzer konuları çalışacak araştırmacılara öl-

¹¹ M. Faruk Bayraktar; Kuran Kursları Üzerine Bir Araştırma, MÜİFAV Yay., İstanbul, 1992; S. Zihni Şen; “Kur'an Kursu Öğrenci ve Öğretmenlerinin Beklenti ve Sorunları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995.; A. Hümeysra Aslantürk; “Kur'an Kursu Öğretmenlerinin Problemleri” Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Tartışmalı İlmi Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000., Ramazan Buyrukçu; Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Bölgesi Örneği), Fakülte Kitabevi, Isparta, 2001; Mustafa Büyükdıncı; “Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur'an Kurslarında Eğitim ve Öğretim” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 2001.; M. Emin Ay; Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye’de Kur'an Kursları, Düşünce Kitabevi, Bursa, 2005.

çek geliştirme süreçleri, bu süreçte karşılaşılabilecek sorunlar ve bunların çözüm yolları hakkında yararlı ipuçları sunacağı umulmaktadır.

2. Yeterlik Ölçeği Geliştirme

Yeterlik bir işi veya görevi kabul edilebilir bir düzeyde yerine getirebilmek için sahip olunması gereken özellikler bütünüdür.¹² Bu bütünün içine bilgi, beceri, tutum vb. mesleki ve kişisel özellikler girmektedir.¹³ Yeterlik belirleme ise bir iş ya da meslek alanında görev yapacak kişilerin meslekleriyle ilgili görev ve sorumlulukları başarıyla yerine getirebilmeleri için sahip olmaları gereken bilgi, beceri, tutum vb. mesleki ve kişisel özelliklerin neler olacağına karar verme işlemi olarak tanımlanabilir.

Yeterlik belirleme yeterlik geliştirme sürecinin bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu sürecin bir diğer boyutu ise yeterlik değerlendirmedir. Yeterlik değerlendirme bir mesleğe alınacak olan veya o meslekte çalışan bireylerin, belirlenmiş olan yeterliklere ne derecede sahip olduklarını tespit etme işlemidir. Yeterlik değerlendirme ile eş anlamlı olarak kullanılan performans değerlendirme ise belirli bir iş veya görevde çalışan bireylerin tanımlanmış yeterlik alanlarında ortaya koydukları performansın çeşitli araçlarla ölçülmesi ve ölçüm sonuçlarının daha önceden tanımlanan kriterlere göre değerlendirilmesidir.¹⁴

Yeterlik belirleme ve değerlendirmede ölçek geliştirme çalışmaları kritik bir öneme sahiptir. Ölçek geliştirme sürecinin teorik ve uygulama boyutları söz konusudur. Ölçek geliştirme çalışmalarında hem alanla ilgili bilimsel bilgi birikiminden yararlanılır hem de bu bilgilerin uygulama süreçleriyle ilişkisi test edilir. Bu yönüyle ölçek geliştirme çalışmalarının yeterlik belirleme ve geliştirme sürecine önemli katkıları vardır. Diğer taraftan, ölçek geliştirme çalışmaları yeterlik değerlendirmede de önemli işlevlere sahiptir. Ölçek geliştirme çalışmaları ile geçerli, güvenilir ve kullanışlı performans ölçütleri ve ölçme araçları elde edilir. Dolayısıyla ölçek geliştirme çalışmalarından elde edilen ölçüt ve ölçeklerle mesleğe elaman seçimi, meslekte görev yapan personelin denetlenmesi, performanslarının değerlendirilmesi, meslekte yükseltilmesi, hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesi vb. işlemlerin daha sağlıklı yapılmasına katkıda bulunulur.

Böylesine önemli işlevlerine rağmen ölçek geliştirme çalışmaları yoğun bir bilimsel çabayı gerektiren oldukça güç ve karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte;

- a) Meslekle ilgili literatürün incelenmesi,
- b) İş analizlerinin ve görev tanımlarının yapılması,
- c) Uzmanlardan oluşan çalışma gruplarından faydalanılması,

¹² Ziya Bursalıoğlu; Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, s. 5.

¹³ Hüseyin Başar; Eğitim Denetçisi, PegemA Yay., Ankara, 1995, s. 64.

¹⁴ Erkan Işığışık; "Performans Ölçümü, Yönetimi ve İstatistiksel Analizi" <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/o24s3.pdf> (21.03.2010).

- d) aha önceden belirlenmiş yeterliklerin alan uzmanlarınca değerlendirilmesi,
- e) Meslekte çalışanların belirlenen yeterliklere ilişkin görüşlerinin alınması,
- f) Faktör analizleri gibi bir dizi çalışmaların yapılması gerekir.

Burada verilen bu çalışmalar geçerli, güvenilir ve kullanışlı bir yeterlik ölçeğinin elde edilmesinde hayati bir öneme sahiptir. Ancak yukarıda verilen her bir çalışmanın olumlu yönlerinin yanı sıra sınırlılıkları da mevcuttur.¹⁵

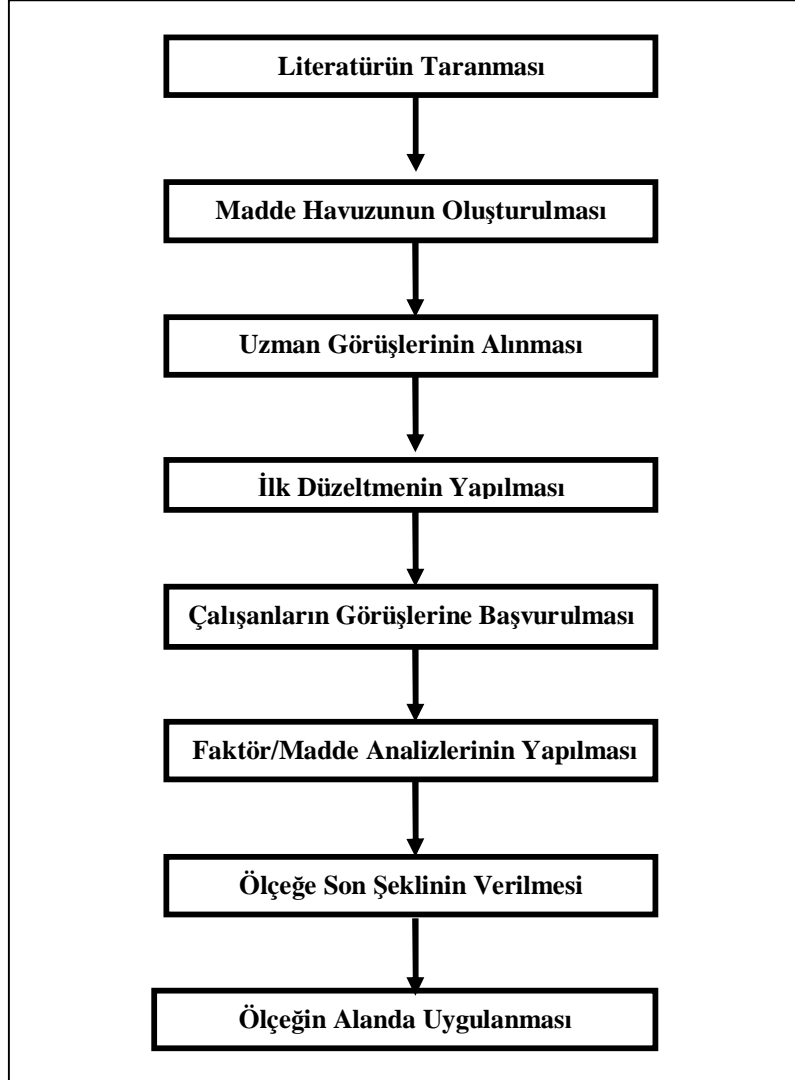
O meslekle ilgili literatürün yeterince oluşup oluşmaması, söz konusu meslekte çalışan kişilerin faaliyet/hizmet alanının sınırlarının belli olup olmaması, yeterlik belirleme ve değerlendirme konusunda uzmanlaşmış bir çalışma grubunun bulunup bulunmaması, bütün bu işlemlerin belli bir düzeyde istatistik bilgi ve becerisi gerektirmesi, ayrıca maliyet ve zaman gibi diğer kaynakların yeterli olup olmaması gibi hususlar ölçek geliştirme süreçleriyle ilgili imkan ve sınırlılıkların boyutları konusunda fikir verebilir. Bu bağlamda din öğretiminde ölçek geliştirme çalışması yapacak araştırmacıların bu süreci iyi analiz etmeleri, imkan ve sınırlılıklar üzerinde düşünmeleri, yapılacak çalışmaları bir plan dahilinde, sistematik bir şekilde ortaya koymaları daha sağlıklı sonuçlara ulaşmalarını kolaylaştırabilir.

3. Yeterlik Ölçeği Geliştirmenin Aşamaları ve Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeğinin Geliştirilme Süreci

Yeterlik ölçekleri kullanılarak bir iş veya meslekte çalışan/çalışacak olan elemanların yeterlik durumları hakkında tespit ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Söz konusu tespit ve değerlendirmelerin sağlıklı yapılabilmesi için kullanılan/kullanılacak olan ölçeklerin bilimsel bir anlayışla geliştirilmesi, dolayısıyla geçerli, güvenilir ve kullanışlı olması önemlidir. Geçerli, güvenilir ve kullanışlı bir yeterlik ölçeği elde edebilmek için bir takım ifadelerin anket formuna yazılması yeterli değildir. Yeterlik ölçeği geliştirme sürecinde gerçekleştirilmesi gereken bir takım işlemler söz konusudur. Bu işlemlerin gerçekleştirilmesi bilimsel bir yaklaşımı ve sistem bütünlüğünü gerektirir. Aşağıda yeterlik ölçeği geliştirme sürecinin aşamaları bir şema halinde gösterilerek bu aşamalarda yapılması gereken işlemler yapılan bir uygulamanın sonuçları ile desteklenerek ortaya konmuştur.

---

¹⁵ Ali Ekber Şahin; "Öğretmen Yeterliklerinin Belirlenmesi", <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi58/sahin.htm> (13.03.2010).

Şekil 1: Yeterlik Ölçeği Geliştirme Sürecinin Aşamaları

a- İlgili Literatürün Taranması: Yeterlik ölçeği geliştirme sürecinde öncelikle yapılması gereken çalışma literatür taramasıdır. Bu çalışma o güne kadar konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak hangi çalışmalar yapıldığını görmek bakımından önemlidir. Nitelikli bir literatür taraması yapılmaksızın yola çıkılması durumunda nelerin, niçin ve nasıl yapılması gerektiği, geliştirilecek ölçeğin kapsamının, boyutlarının neler olacağı vb. konusunda fikir edinilemez. Ayrıca çok yönlü (kitap, tez, makale, bildiri vb.) ve sistematik bir tarama yapılmaması durumunda ölçek geliştirilmenin teorik alt yapısı zayıf ve eksik kalır. Bu da geçerli, güvenilir ve kullanışlı bir ölçek elde edilmesini güçleştirebilir.

Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde de öncelikle literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada öncelikle genelde "yeterlikler" özelde ise "eğitim-öğretim yeterlikleri" ile ilgili yoğun bir tarama yapılmıştır. Bu çerçevede yayınlanmış kitaplar, bilimsel toplantılarda sunulan tebliğler ve akademik dergilerde yayınlanan makaleler toplanmıştır. Ayrıca gerek yöntem gerekse içerik açısından araştırma sürecine katkı sağlayacağı düşünülen bazı doktora ve yüksek lisans tezleri temin edilmiştir.¹⁶ Yine bu aşamada başta Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ortaya konan yeterlikler olmak üzere, MEB ve YÖK tarafından belirlenen öğretmen yeterlikleri de toplanarak analiz edilmiştir.¹⁷

b- Yeterliklerle İlgili Madde Havuzunun Oluşturulması: Ölçek geliştirme sürecinin ikinci aşaması madde havuzu oluşturmaktır. Bu aşamada konu edilen meslek alanıyla ilgili yeterlik ifadeleri tanımlanarak bir havuzda toplanır. Madde havuzunda toplanacak yeterlik ifadelerinin mesleğin gerektirdiği özellikleri açık, anlaşılır, gözlenebilir, ölçülebilir, kapsamlı ve aynı zamanda sınırlı bir şekilde ortaya koyması önemlidir. Diğer taraftan söz konusu yeterlik ifadelerinin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel alanlara ve bu alanların düzeylerine dağılımına da dikkat edilmesi gerekir. Bu dağılım mesleğin özelliklerine göre farklılaşabilir.

Kur'an kursu öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde literatür taraması yoluyla elde edilen kaynaklar incelendikten sonra, bir takım yeterlik ifadeleri tespit edilmiş, bunlar bir madde havuzunda toplanmıştır. Bu işlemde "*hangi yeterlikler geliştirilecek ölçekte yer almalı?*" sorusuna odaklanılmıştır. Bu işlem sonucunda belirlenen yeterliklerin boyutları, kapsamı, sınırları, birbiriyle ilişkileri düşünülerek bir takım yeterlik boyutları ve bu boyutların alt yeterlikleri belirlenmiştir. "Eğitim-Öğretim Yeterlikleri" temel başlığı altında tespit edilen 70 yeterlik maddesi; "öğrenciyi tanıma", "öğretimi planlama", "öğ-

¹⁶ Söz konusu çalışmalardan bazıları şunlardır: Recai Doğan ve Nurullah Altaş; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma", Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi, Ankara, 2002, C. 43 (s.110-122); Recai Doğan ve Nurullah Altaş; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği), AÜİF Dergisi, Ankara 2003, C. 44, s. 173-186.; Süleyman Akyürek; "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri" E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, Bahar, 2005/1, Kayseri, 2005, s.181; Işıl Yazıcı; İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerinde Bir Alan Araştırması), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.; Erten Gökçe; İlköğretim Öğretmenlerinin Yeterlikleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.

¹⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin (İmam-Hatip, Kur'an Kursu Öğreticisi, Din hizmetleri Uzmanı, Vaiz, Müftü) Temel ve Özel Yeterlikleri, DİB Yay., Ankara, 2005, s.2-9, 17-18, 20.; ayrıca bk. Komisyon; Öğretmen Yeterlikleri, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay, Ankara, 2001.; Komisyon; Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon, YÖK Yay., Ankara, 1999.

• Bu işlem literatür taramasından hemen sonra doğrudan araştırmacı tarafından yapılabileceği gibi, meslekte çalışanların görüşlerine veya uzmanların görüşlerine başvurulmak suretiyle de yapılabilir.

retimi düzenleme”, “öğretimi değerlendirme”, “iletişim ve rehberlik” ve “kişisel ve mesleki gelişim” başlıklarından oluşan 6 temel boyut altında düzenlenmiştir.

c- Uzman Görüşlerinin Alınması: Sosyal bilimlerle ilgili ölçek geliştirme çalışmalarında sıkça başvurulan yollardan birisi de uzman görüşü almadır.¹⁸ Bu işlemde literatür veya örneklem taraması gibi yollarla tespit edilip madde havuzunda toplanan yeterlik ifadeleri ön incelemesi yapıldıktan sonra bir taslak formda toplanır. Daha sonra alan uzmanlarından hazırlanan taslak formda yer alan yeterlik ifadelerini değerlendirmeleri istenir.¹⁹

Uzmanlardan beklenen, ölçeğin taslak formunda yer alan maddeleri kapsam geçerliliği bakımından değerlendirmeleridir. Uzman görüşleri için açık veya kapalı uçlu sorulardan oluşan bir değerlendirme formundan yararlanılabilir. Ayrıca bu formun sunuş mektubu kısmında uzmanlardan beklentilerin neler olduğu açık bir şekilde ifade edilmelidir. Taslakta sorulan maddelerin geçerliliğini belirlemek için “uygun/geçerli”, “uygun/geliştirilmeli”, “uygun değil/geçerli değil” vb. şeklinde şıklar oluşturularak değerlendirilmesi kolay bir cevaplama formatı oluşturulabilir.

Uzman görüşü alma işleminde her bir maddenin geçerliliği konusundaki görüşlerin uyuma düzeylerinin % 90-100 olması beklenir. Uzman görüşlerinin % 70-80 oranında uyuma gösterdiği maddeler de belirtilen eleştiriler dikkate alınarak ve gerekli düzeltmeler yapılarak ölçekte tutulabilir.²⁰

Kur’an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterliklerinin yer aldığı taslak form hakkında uzman görüşü almak amacıyla çeşitli ilahiyat fakültelerinin din eğitimi anabilim dalında görev yapan 30 uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Onlardan söz konusu formda yer alan her bir yeterlik ifadesine ilişkin görüşlerini Kur’an kursu öğreticiliği açısından “*gerekli*”, “*geliştirilmeli*”, “*gereksiz*” şıklarından birini işaretleyerek belirtmeleri istenmiştir. Ayrıca onlardan ilgili formda yer alan her bir yeterlik ifadesini açıklık, tutarlılık, ölçülebilirlik, işlevsellik vb. yönlerden değerlendirmeleri, ilave edilmesi gerektiğini düşündükleri yeni madde ve açıklamaları da ilgili yerlere eklemeleri talep edilmiştir.

d- İlk Düzeltmenin Yapılması: Uzman görüşü almak geliştirilecek olan ölçeğin kapsam geçerliliğinin tespit edilmesi kadar ölçekteki eksiklikleri, tutarsızlıkları, kapalı kalan noktaları vb. ortaya koyması bakımından da son derece önemlidir. Bunun için araştırmacıların, uzmanların değerlendirdiği taslak formları dikkatli bir şekilde incelemeleri, yeterlik maddelerinin geçerliliğine ilişkin uzmanların

¹⁸ Hasan Şeker; Başaran Gençdoğan; Psikoloji ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme, Nobel Yay., Ankara, 2006, s. 44.

¹⁹ Halil Yurduğül; “Davranış Bilimlerinde Ölçek Geliştirmek İçin Bazı Ayrıntılar” http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/FA_OrneklemGenislikleri.pdf (06.03.2010).

²⁰ Şener Büyüköztürk; Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, PegemA Yay., Ankara, 2005, s.168.

uyuşma oranlarını belirlemeleri, yapılan eleştiriler ve öneriler bağlamında ölçek formunda düzeltmeler yapmaları gerekir.

Kur'an kursu öğretmenleri eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğiyle ilgili olarak uzmanlara gönderilen 30 adet formdan 20 tanesinin geri dönüşümü gerçekleşmiştir. Söz konusu formlarda yer alan her bir yeterlik ifadesine ilişkin uzman görüşleri kodlanarak maddelere ilişkin uyuşma/onaylanma düzeyleri tespit edilmiştir. Buna göre ölçekte yer alan maddelerin çoğunluğunda (35 madde) uzmanların % 90- 100 oranında; önemli sayılabilecek bir kısmında ise (29 madde) % 70-80 oranında uyuştukları, dolayısıyla söz konusu maddelerin alan uzmanları tarafından onaylandığı ve gerekli şartları sağladığı sonucuna varılmıştır.²¹

Uzmanlardan gelen formlarda belirtilen açıklama ve düzeltmeler incelendiğinde, taslakta yer alan bazı yeterlik ifadelerinin tekrarlandığı, bazılarının yerlerinin yanlış olduğu, bazı ifadelerin geliştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bazı uzmanlar ise objektif değerlendirmeleri güçleştireceği gerekçesiyle, "kişisel gelişim"le ilgili yeterlik ifadelerinin ölçekten çıkarılması gerektiğini belirtmiş, ayrıca söz konusu ölçeğe Kur'an öğretimi ile ilgili özel yeterliklerin de eklenmesinin faydalı olacağını ifade etmişlerdir. Uzmanlardan gelen öneriler değerlendirilerek ölçekte yer alan kişisel gelişimle ilgili ifadeler çıkarılarak ölçeğe Kur'an öğretimi ile ilgili yeni maddeler ilave edilmiştir.

Sonuçta "Eğitim-Öğretim Yeterlikleri" temel başlığı altında tespit edilen 73 yeterlik ifadesi; "öğrenciyi tanıma", "öğretimi planlama", "öğretimi düzenleme", "öğretimi değerlendirme", "öğretimi yönetme" "öğrenciye rehberlik yapma" ve "mesleki gelişim"den oluşan 7 boyut altında düzenlenerek yeni bir form elde edilmiştir. Söz konusu formun bu haliyle, öğretmenlerde bulunması gereken eğitim öğretim yeterliklerinin ana ve alt boyutlarını ihtiva ettiği, başka bir ifadeyle, ölçeğin kapsam geçerliliğine sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bu işlemten sonra taslak ölçek alanda denemek üzere likert bir form haline getirilmiştir.

e- Ölçek Hakkında Meslekte Çalışanların Görüşlerinin Alınması: Geliştirilecek olan ölçeğin uzmanlardan onaylanması önemlidir. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra istenirse ölçek veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Ancak ölçek geliştirme çalışmalarında genelde bu yol tercih edilmekte, geliştirilen ölçek alanda denenerek bir takım analizlere tabi tutulmaktadır. Meslekte çalışanların görüşlerinin alınması işleminde deneklerden daha önce belirlenen yeterlik ifadelerine ilişkin tepkilerini ortaya koymaları istenir.

Ölçeğin alanda denemesi, araştırmacı ve uzmanlar tarafından gerekli görülen yeterlik ifadelerinin test edilmesi, meslekte çalışanlar tarafından değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Zira bazı durumlarda araştırmacı ve uzmanlar tarafından gerekli ve önemli görülen yeterlik ifadeleri meslekte çalışanlar tarafından onaylanmayabilir. Ayrıca onlar yeni bir takım önerilerde de bulunabilirler. Diğer

²¹ Şener Büyüköztürk; Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, s.168.

tarafından bu işlem ölçeğin yapı geçerliliği ve güvenilirliğini belirlemek için gerçekleştirilen faktör ve madde analizlerinin yapılabilmesi için de son derece önemlidir.

Kur'an kursu öğretmenleri eğitim-öğretim yeterlikleriyle ilgili taslak ölçek, Kayseri ili merkez ilçelerinde görev yapan 301 Kur'an kursu öğreticisine uygulanmıştır. Bu işlemde önce yapılan çalışma hakkında öğretmenlere bilgi verilmiş ve kendilerine dağıtılan taslak ölçekte yer alan her bir yeterlik ifadesini dikkatlice okuduktan sonra, "Kur'an kursu öğreticisinde bulunması gereken yeterlikler açısından" değerlendirmeleri istenmiştir. Bu kapsamda onlardan her bir maddeye/ifadeye ilişkin görüşlerini "çok önemli", "önemli", "az önemli", "önemsiz" şıklarından birini işaretleyerek belirtmeleri, ayrıca anlaşılmayan yerler varsa açıklama yazmaları istenmiştir. Böylece uzmanlar tarafından "gerekli" görülen yeterlik boyutlarının ve ifadelerinin öğretmenler açısından önemli görülüp görülmediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Daha sonra taslak ölçekler yeniden incelemeye tabi tutulmuştur. Yapılan ilk incelemede taslak ölçekte yer alan yeterlik ifadelerinin öğretmenler tarafından "çok önemli" veya "önemli" bulunduğu; "önemsiz" şıkkının ise neredeyse hiç işaretlenmediği görülmüştür. Sistematik hata yapılan 16 form işleme alınmamış, kalan 285 form ise gerekli analizlerin yapılabilmesi için bilgisayara işlenmiştir. SPSS 11.0 istatistik programına aktarılan veriler için faktör ve madde analizleri için hazır hale getirilmiştir.

f- Faktör ve Madde Analizlerinin Yapılması: Faktör analizi, aynı yapıya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan istatistiksel bir tekniktir.²² Bu işlem ile yeterlik ifadelerinin faktör yük değerlerine bakılarak belli bir gruplaşma oluşup oluşmadığı ve faktörlerin sağlamlık dereceleri tespit edilmeye çalışılır. Ortaya çıkan sonuçlara göre ölçekte yer alacak boyutların ve bu boyutlar altında toplanacak maddelerin neler olacağına karar verilir.

Madde analizi işlemleri ise, ölçekte yer alacak maddelerin ölçmeyi amaçladığı bir özelliği başka maddelerle karıştırmadan ölçüp ölçmediğini belirlemek ve kendi içinde tutarlı ve güvenilir bir ölçek oluşturmak amacıyla gerçekleştirilir.²³ Geliştirilecek olan bir ölçekle ilgili madde analizi yapabilmek her şeyden önce ön uygulama yapılması yani elde uygulama sonuçlarının olması gerekir. Madde analizi işleminde değişik analiz teknikleri kullanılabilir.²⁴

Kur'an kursu öğretmenleri eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit edebilmek için önce ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi puanları ve Barlett testi puanları hesaplanmıştır. Yapılan işlemlerde

• (Bir sayfayı veya grup halindeki 10-20 sorunun işaretlenmemesi gibi).

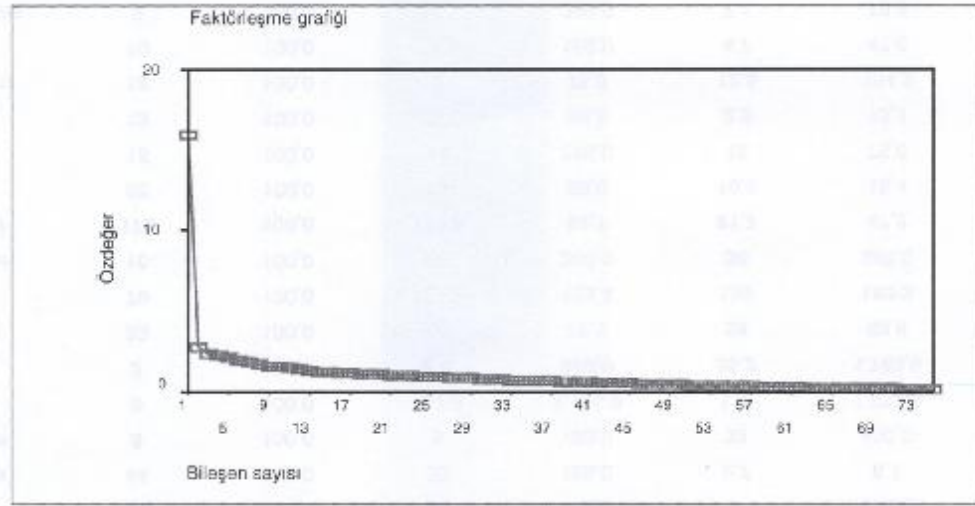
²² Büyüköztürk; Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, s.123.

²³ Ezel Tavşancıl; Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Nobel Yay., Ankara, 2002, s. 151.

²⁴ Büyüköztürk; Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, s. 170-171.

ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi puanının 86 ve Barlett testi puanının (Approx. Chi-Square): 8972,426, (sd): 3003 olduğu görülmüştür. Bu değerler elde edilen verilerin faktör analizi yapabilmek için yeterliğinin “mükemmele yakın” olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.²⁵

Temel bileşenler analizine göre yapılan faktör analizi sonucunda ölçekte özdeğeri 1’den büyük 23 tane faktör olduğu ve bunların toplam varyansın % 66’sını açıkladığı görülmüştür. Ortaya çıkan 23 faktörlü yapıya ilişkin rotasyon işlemleri gerçekleştirilmiş olmasına rağmen yeterlik maddelerinin teoride belirlenen boyutlara göre gruplaşmadığı görülmüştür. Aşağıda verilen matriste de görüldüğü üzere 1. faktörden sonra keskin bir düşüş vardır. Bundan sonraki faktörler yatay bir seyir izlemektedir. Bu durum ölçeğin tek faktörlü olarak da kabul edilebileceği şeklinde yorumlanabilir.

Şekil 2: Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Faktörleşme Grafiği

Madde analizi işlemlerinde ise ölçekte yer alan yeterlik ifadelerinin güvenilirliğini incelemek için ölçekte yer alan her bir maddeye verilen tepkiler ile ölçekten alınan toplam puan arasındaki ilişki miktarı Pearson Korelasyon katsayısı tekniğiyle hesaplanmış, ölçeğin güvenilirliğinin bir göstergesi olarak Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı tespit edilmiştir. Buna göre ölçeğin Alfa güvenilirlik katsayısı 0,94’tür. Bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.²⁶ Bir ölçekte yer alan maddelerin madde toplam korelasyon katsayılarının negatif olmaması, en az 0,20 olması gerektiği belirtilmektedir.²⁷ Kur’an kursu öğretmenleri eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinde yer alan maddelerin

²⁵ Tavşancıl; Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, s.50.

²⁶ Tavşancıl, Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, s.29.

²⁷ Tavşancıl, age, s.33.

madde toplam korelasyonları 0,23 ile 0,54 arasında değişmektedir. Buna göre ölçekte yer alan maddelerin büyük çoğunluğunun oldukça yüksek düzeyde güvenilir ve ayırt edici özellik taşıdığı söylenebilir. Kur'an kursu öğretmenleri eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinde yer alan maddelerin 1.faktör yük değerleri ve madde toplam korelasyonları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Ölçeği Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) ve Madde Analizi (Reliability Analysis) Sonuçları

	1. faktör yük değerleri	Madde toplam korelasyonları
Öğrenciyi Tanıma		
Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim özelliklerini bilme	0,61	0,28
Öğrencilerin dini, ahlaki gelişim özelliklerini bilme	0,70	0,33
Öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme	0,66	0,37
Öğrencilerin aile çevresini, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme	0,63	0,32
Öğrencilerin kursa geliş amaçlarını bilme	0,60	0,32
Öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkileri tanıma	0,63	0,44
Öğrencileri tanımak için ilgililerle işbirliği yapma	0,64	0,38
Öğretimi Planlama/Öğretime Hazırlık		
Dersin ya da konunun amaçlarını/öğrenci kazanımlarını belirleme	0,65	0,27
Amaçlara uygun ders içeriğini belirleme	0,63	0,39
Konuların anlaşılmasına yardımcı olacak ayet ya da hadisleri belirleme	0,70	0,34
Öğretimin içeriğini kolaydan-zora, bilinenden-bilinmeyene, basitten-karmaşığa şeklinde düzenleme	0,65	0,36
Anlatım ve soru-cevap gibi geleneksel öğretim yöntemlerini bilme	0,70	0,39
Örnek olay incelemesi, gösterip yaptırma, drama, problem çözme ve çoklu zeka gibi yeni öğretim yöntem ve tekniklerini bilme	0,69	0,37
Amaçlara ulaşmada kolaylık sağlayacak ve konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak somut örnekleri belirleme	0,66	0,53
Öğrencilerin öğrenme hızlarına göre etkinlikler belirleme	0,63	0,44
Amaçlara ve konuya uygun öğretim araç-gereç ve materyal (çalışma yaprağı, bilgi kartı, pano vb.) hazırlama	0,68	0,47
Kur'an öğretimi yöntem ve tekniklerini (küçük adımlar, kelime ve metin gruplama, okuyanı modelleme, ikili ve grupla öğretim) bilme	0,65	0,47
Amaçlara ulaşıp-ulaşılamadığını kontrol etmede kullanılacak ölçme araçlarını ve değerlendirme kriterlerini belirleme	0,61	0,50
Dersten sonra öğrencilere verilmesi düşünülen ezber, ödev vb. belirleme	0,66	0,45
Yıllık ve günlük öğretim planları hazırlama	0,62	0,24
Öğretimi Düzenleme		
Derse girişte öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekme	0,68	0,28
Öğrencilerin konu hakkındaki ön bilgilerini ve geçmiş tecrübelerini yoklama	0,69	0,40

Öğrenciye dersin amaçlarını/kazanımlarını bildirme	0,62	0,40
İşlenecek konuyu daha önce öğrenilen konularla ilişkilendirme	0,56	0,48
Konuları öğrencilerin ihtiyaçları ve günlük hayatıyla ilişkilendirme	0,62	0,41
Anlatım, soru-cevap gibi geleneksel öğretim yöntemlerini etkili kullanma	0,74	0,29
Örnek olay incelemesi, gösterip yaptırma, drama, problem çözüme ve çoklu zeka gibi yeni öğretim yöntem ve tekniklerini kullanma	0,66	0,37
Kur'an öğretimi yöntem ve tekniklerini (küçük adımlar, kelime ve metin gruplama, ikili ve grupla öğretim, okuyanı modelleme) uygulama	0,59	0,54
Ezberlenecek surelerin anlamlarını öğrencilere açıklama	0,67	0,34
Öğrencilere güzel ve doğru Kur'an okumada faydalanabilecekleri modeller sunma	0,67	0,51
Öğretimde Kur'an-ı Kerim mealini etkin kullanma	0,64	0,50
Öğrencilere Kur'an-ı Kerim mealini nasıl kullanabileceklerini öğretme	0,66	0,49
Öğretimde yardımcı kaynaklar kullanma	0,68	0,52
Öğretimde şema, şekil, resim gibi görsel unsurlardan faydalanma	0,76	0,42
Öğretimde yazı tahtasını etkili kullanma	0,76	0,41
Tepegöz, Teyp, TV, VCD, vb araçlardan yararlanma	0,62	0,50
Öğretimde bilgisayar ve internetten yararlanma	0,65	0,43
Öğrencilerin ilgilerini ders boyunca canlı tutma	0,69	0,43
Öğrencilerin ilgilerini çekecek ve düşünmelerini sağlayacak sorular sorma	0,62	0,39
Öğretme-öğrenme sürecinde ipuçlarından yararlanma	0,62	0,42
Öğrencilerin eksik ya da yanlış öğrenmelerini düzeltme	0,68	0,39
Yeri geldikçe konuyla ilgili ara özetler ve dersin sonunda son özet yapma	0,66	0,48
Dersin sonunda öğrenme düzeyini tespit etme	0,63	0,50
Öğrencileri bir sonraki derse hazırlama	0,71	0,46
Öğretimde uyulması gereken kuralları öğrencilerle birlikte belirleme	0,63	0,37
Öğretim sürecinde meydana gelen kesintiler, istenmedik durumlar karşısında etkili tedbirlere başvurma	0,64	0,46
Eğitim ortamının fiziksel koşullarını öğrenmeyi destekleyecek biçimde düzenleme	0,66	0,44
Öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri, sevgi ve saygıyı temel alan bir öğrenme ortamı oluşturma	0,64	0,41
Öğretimde zamanı etkili kullanma	0,62	0,39
Öğrencilerin öğrenme kapasitelerine uygun ödev ve sorumluluklar verme	0,66	0,53
Öğrencilerin öğrenme ürün ve çabalarını destekleme	0,65	0,53
Öğretimi Değerlendirme		
Öğrencilerin öğrenmelerini düzenli olarak kontrol etme	0,65	0,50
Öğrencilere kendilerini ve arkadaşlarını değerlendirmelerine yönelik çalışmalar yaptırma	0,59	0,53
Ödev, sınav vb. etkinliklerin ve sağlanan gelişmelerin kayıtlarını tutma	0,66	0,42

Ulaşılan sonuçları, kaydedilen gelişmeleri öğrencilere bildirme	0,67	0,51
Ulaşılan sonuçlara göre öğretme-öğrenme sürecini gözden geçirme ve gerekli düzenlemeleri yapma	0,67	0,42
Öğretimi Yönetme		
Dili açık, anlaşılır ve güzel kullanma	0,70	0,53
Beden dilini etkili biçimde kullanma	0,67	0,36
Sınıf içinde öğretici-öğrenci, öğrenci-öğrenci iletişimini sağlama	0,69	0,47
Rehberlik		
Kılık-kıyafeti, kullandığı dili, diğer tutum ve davranışlarıyla öğrencilere iyi bir model olma	0,63	0,30
Öğrencilerin sorunlarını tanımak için çeşitli araçlar kullanma	0,65	0,46
Öğrencilerin (dini, psikolojik, sağlık vb.) sorunlarını çözmelerine kılavuzluk etme	0,64	0,47
Öğrencilerin sorunlarını çözme konusunda ilgililerle işbirliği yapma	0,70	0,52
Öğrencilerin sorunlarını çözmesine katkıda bulunmak amacıyla veli ya da ailelere rehberlik yapma	0,67	0,50
Öğrencilere kendi kendilerine ders çalışma ve öğrenme yollarını gösterme	0,61	0,47
Öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini tanımlarına ve geliştirmelerine yönelik sosyal, kültürel vb. etkinlikler düzenleme	0,68	0,55
Mesleki Gelişim		
Mesleğiyle ilgili mevzuatı bilme	0,62	0,27
Öğretimin gidişatı ve kendisinin göstermiş olduğu performans konusunda öz değerlendirme yapma	0,67	0,42
Öğretim sürecindeki performansı hakkında öğrencilerinden eleştiri ve değerlendirmeler alıp, onlardan yararlanma	0,66	0,45
Meslektaşlarından mesleki gelişimine katkı sağlayıcı eleştiri ve öneriler alıp, onlardan yararlanma	0,66	0,45
Mesleki gelişimine katkıda bulunabilecek yayınları takip etme	0,68	0,43
Mesleki gelişimine katkıda bulunabilecek bilimsel etkinliklere katılma	0,66	0,34

g- Ölçeğe Son şeklinin Verilmesi: Faktör ve madde analizlerinden sonra ölçeğin hangi boyutlardan/temel faktörlerden oluşacağına, bu boyutlar/temel faktörler altında hangi maddelerin yer alacağına ve hangi maddelerin ölçekten çıkarılacağına karar verilir. Son olarak boyutları ve maddeleri kesinleşen form, şekilsel özellikleri de gözden geçirilerek kullanıma hazır hale getirilir.

Kur'an kursu öğreticileri eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeği de boyut farklılıklarının kaybolacağı ve kategorik değerlendirmelerin zorlaşacağı düşünülerek, faktör analizinde ortaya çıkan tek faktörlü bir bütün olarak yapılandırılmayıp, uzman ve öğretici görüşleri doğrultusunda oluşturulan 7 boyutlu/faktörlü yapı esas alınarak yeniden yapılandırılmıştır. Böylece 73 maddeden oluşan bir ölçek elde

edilmiştir. Söz konusu ölçek beşli derecelendirme esasına göre (“Tam yeterliyim: 5”, “Oldukça yeterliyim: 4”, “Orta düzeyde yeterliyim: 3”, “Biraz yeterliyim: 2”, “Yetersizim: 1”) düzenlenerek likert bir forma dönüştürülmüş ve kullanıma hazır hale getirilmiştir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

3.1. Sonuçlar

Yeterlik belirleme ve değerlendirme çalışmaları meslekler ve kurumlar için hayati öneme sahiptir. Bu çalışmalardan elde edilen veriler konu edinilen mesleğin (çerçevesi, ilkeleri, değerleri vb.) gelişmesinde, meslekte çalışan elemanların nelemi, hangi kalitede yapması gerektiğinin/yapabildiğinin belirlenmesinde, söz konusu personelin yeterliklerinin geliştirilmesinde, üretilen hizmet ve iş kalitesinin niteliğinin artırılmasına yönelik çalışmaların planlanmasında ve hayata geçirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

Ülkemizde öğretmen yeterlikleriyle ilgili bir takım yeterlik belirleme ve değerlendirme çalışmaları yapılmıştır. Bu çerçevede hatırı sayılır bir literatür ortaya çıkmıştır. Ancak gerek örgün gerekse yaygın din eğitimi alanında bu tür çalışmalar henüz yeterli bir düzeye gelememiştir.* Dolayısıyla din eğitimi alanında yeterlik belirleme, yeterlik ölçeği geliştirme ve yeterlik değerlendirme çalışmalarına büyük bir ihtiyaç vardır.

Yeterlik belirleme ve ölçek geliştirme süreçlerinin olumlu ve sınırlı yönlerinin bilinmesi, bu süreçte gerçekleştirilecek işlemlerin bir sistem bütünlüğü içinde gerçekleştirilmesi geçerli, güvenilir ve kullanışlı yeterlik ölçüt ve ölçeklerinin ortaya konmasında önemli bir role sahiptir.

Kur’an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterliklerinin değerlendirilmesinde kullanılabilir bir ölçeğin geliştirilmesi sürecinde bir dizi işlem gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte Kur’an kursu öğreticilerinin yeterlikleriyle ilgili literatürün henüz yeterince oluşmadığı tespit edilmiştir.

Yeterlik belirleme ve ölçek geliştirme çalışmalarında önemli görevlerden biri de alan uzmanlarına düşmektedir. Kur’an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde din öğretimi alanında yeterlik belir-

---

* Örneğin, ilahiyat fakültelerinde “ilahiyatçı” yetiştirileceğinden söz edilmiştir. (Bk. İlahiyat Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme ve Lisans Programları, Ankara, 1998. s. 43) Ancak “ilahiyatçı”nın kim olduğu, rollerinin, görevlerinin neler olduğu; bir ilahiyatçının fakülteyi bitirdiği zaman “neleri biliyor”, “neleri “yapabiliyor” olacağı vs. sistemli bir şekilde düşünülüp ona özel yeterlikler listesi oluşturulamamıştır. Böyle olduğu için söz konusu fakültelerin programlarında yer alan derslerin amaçları, içerikleri, okutulan kaynaklar vb. konusunda belli bir takım ilkelerin, sistem bütünlüğünün varlığından söz etmek oldukça güçtür. Söz konusu değerlendirme 2009/2010 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan ilahiyat fakültelerinin yeni programları için de geçerlidir. Kaldı ki bu programlar yıllara göre dersleri ve kredilerini gösteren bir listeden ibarettir ve amaçlardan bile yoksundur.

leme, ölçek geliştirme, yeterlik değerlendirme çalışmalarıyla ilgilenen ve bu konular üzerinde düşünen uzman sayısının yok denecek kadar az olduğu görülmüştür. Dolayısıyla söz konusu ölçeğin geliştirilme sürecinde alan uzmanlarından beklenden daha az bir katkı ve destek bulunabilmiştir.

Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde görüşlerine baş vurulan Kur'an kursu öğreticilerinin ise, kendi yaptıkları işler ve öğreticiliğin boyutları üzerinde yeterince düşünmedikleri, kendi meslekleri konusunda yeterli bilgi ve beceri donanımına sahip olmadıkları görülmüştür.

3.2. Öneriler

Araştırmacılar örgün veya yaygın din eğitimiyle ilgili olarak yeterlik belirleme, ölçek geliştirme ve yeterlik değerlendirme çalışmaları yapabilirler. Bu çerçevede onlar öncelikle bu araştırmada ortaya çıkan yeterlik ölçeğini yeni araştırmalara konu ederek işlevselliğini test edebilirler.

Söz konusu araştırmacılar ilahiyat fakültesi mezunlarının yeterlikleri, imam hatip lisesi mezunlarının yeterlikleri, imamların yeterlikleri, Kur'an kursu öğreticilerinin yeterlikleri vb. konularda çalışmalar yapabilirler. Bu çerçevede onlar geniş kapsamlı yeterlik araştırmaları yerine daha dar ve derinlemesine araştırmaları tercih edebilirler. Bu bağlamda onlar örneğin ilahiyat fakültesi mezunlarının "Arapça" ile ilgili yeterliklerini, "Kur'anı Kerim Okuma ve Tecvit Bilgisi" ile ilgili yeterliklerini; imam hatip lisesi mezunlarının "Dini Hitabet" dersi ile ilgili yeterliklerini çalışabilirler.

Yeterlik ölçeği geliştirecek araştırmacılar öncelikle iyi bir planlama ve ön hazırlık yapılmalıdır. Bu çerçevede onların nitelikli bir literatür taraması yapmaları, bu konuları çalışan diğer araştırmacı ve akademisyenlerle irtibata geçerek onların görüş ve önerilerini almaları, maliyet, zaman vb. imkan ve sınırlılıkları göz önünde bulundurmaları önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akyürek, Süleyman; “Kur’an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri” E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, Bahar, 2005/1, Kayseri, 2005.
- Aslantürk, A. Hümeysra ; “Kur’an Kursu Öğreticilerinin Problemleri” Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik Tartışmalı İlimi Toplantı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.
- Ay, M. Emin; Problemleri ve Beklentileriyle Türkiye’de Kur’an Kursları, Düşünce Kitabevi, Bursa, 2005.
- Aydın, M. Şevki; Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu, DİB Yay., Ankara, 2008.
- Başar, Hüseyin; Eğitim Denetçisi, PegemA Yay., Ankara, 1995.
- Bayraktar, M. Faruk; Kuran Kursları Üzerine Bir Araştırma, Marmara Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul, 1992.
- Bursalıoğlu, Ziya; Eğitim Yöneticisinin Yeterlikleri, Ankara Ü. Eğitim Fakültesi Yay., No:93, Ankara, 1981.
- Buyrukçu, Ramazan; Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Bölgesi Örneği), Fakülte Kitabevi, Isparta, 2001.
- Büyükdiñç Mustafa; “Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Temel Eğitim Sonrası Kur’an Kurslarında Eğitim ve Öğretim” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adapazarı, 2001.
- Büyüköztürk, Şener; Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, PegemA Yay., Ankara, 2005.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği, Resmi Gazete No: 23982.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Taşra Teşkilatında Din Hizmetlerini Yürütenlerin Temel ve Özel Yeterlikleri, DİB Yay., Ankara, 2005.
- Doğan, Recai & Altaş, Nurullah; “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlik Ölçeği Üzerine Bir Ön Araştırma”, Ankara Ü. İlahiyat F. Dergisi, Ankara, 2002, C. 43 (s.110-122).
- Doğan, Recai & Atlas, Nurullah; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği), AÜİF Dergisi, Ankara 2003, C. 44, (s. 173-186).
- Erden, Münire; Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yay, İstanbul, 1998.
- Fidan, Nurettin & Erden, Münire; Eğitime Giriş, Alkım Yay., İstanbul, 1998.

- Gökçe, Erten; İlköğretim Öğretmenlerinin Yeterlikleri, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999.
- Işığışık, Erkan; “Performans Ölçümü, Yönetimi ve İstatistiksel Analizi”<http://www.ekonometridernege.org/bildiriler/o24s3.pdf> (21.03.2010).
- Komisyon; Türkiye’de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon, YÖK Yay., Ankara, 1999.
- Komisyon; Öğretmen Yeterlikleri, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 2001.
- Komisyon; Öğretmen Yeterlilikleri, Milli Eğitim Basımevi. Ankara, 2002.
- Komisyon; “Kur’an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin), DİB Yay., Ankara, 2004.
- Komisyon; Yaz Kur’an Kursları Öğretim Programları, DİB Yay., Ankara, 2005.
- Komisyon; Öğretmenlik Mesleği Özel Alan Yeterlikleri, <http://otmg.meb.gov.tr/YetOzel.html> (03.05.2009).
- Şahin, Ali Ekber; “Öğretmen Yeterliklerinin Belirlenmesi”, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi58/sahin.htm> (13.03.2010).
- Şeker, Hasan& Gençdoğan, Başaran; Psikoloji ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme, Nobel Yay., Ankara, 2006.
- Şen, S. Zihni; “Kur’an Kursu Öğrenci ve Öğreticilerinin Beklenti ve Sorunları”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1995.
- Tavşancıl, Ezel; Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Nobel Yay., Ankara, 2002.
- Tosun, Cemal; Din Eğitimi Bilimine Giriş, PegemA Yay. Ankara, 2005.
- Yazıcı, Işıl; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Yeterlikleri (İstanbul İli Örneği Üzerinde Bir Alan Araştırması), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Yurdugül, Halil; “Davranış Bilimlerinde Ölçek Geliştirmek İçin Bazı Ayrıntılar” http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/FA_OrneklemGenislikleri.pdf (06.03.2010).